

.Всяка историческа доктрина е мисловно отражение на исторически обусловени социални условия. Когато буржоазията предявява своите исторически права срещу неограничените пълномощия на феодалната класа, големите мислители от XVIII в. Вече бяха формулирали нейните възгледи за обществото.

В навечерието на Френската Революция двама мислители станаха съсредоточие на двете основни политически доктрини.

Главен представител на радикалното направление е Русо, който обосновава политическа система, която по това време превъзхождаше всички проекти за радикално държавно и правно устройство, основано върху всеобщата свобода и равенство.

Жан Жак Русо /1712 – 1778г./ оказва голямо влияние върху развитието на философската и политическа мисъл в Европа през XVIII – XIX в.

Роден в Женева, в семейство на занаятчия – часовникар, още като младеж са му били близки идеите на демократичните слоеве на френското общество. Русо остава верен цял живот на прогресивните демократически идеи.

Още в първото си произведение, написано през 1730 г., неголямо по обем, но значително по съдържание произведение – в дисертацията, която отговаря на въпроса съдействало ли е възраждането на науката и изкуството за пречистване на нравите – Русо посочва смисъла на борбата, която се води между хората в обществото. Той вижда причината на тази борба в това, че едни са твърде богати, други извънредно бедни.

Той сочи частната собственост като причина за общественото неравенство и обяснява процесите на хората с разлагащото влияние на частната собственост и предизвикваните от нея обществени отношения.

Като идеолог на дребната буржоазия Русо не е могъл правилно да осъзнае причинете

от феодалната експлоатация на трудещите се и да намери пътя на пътя на нейното премахване. Той внимателно се вглежда в живота на народа, наблюдава изключително тежкото положение на селячеството, процеса на обезземляване на селяните във Франция и натрупването на едрата поземлена собственост у манастирите и аристократите. Но изхода от създалото се положение Русо съвсем не намира в освобождаването на селячеството от икономическия и политическия гнет, а в премахването системата на експлоатацията във Франция. На съществуващият строй на неравенство и бедност Русо противопоставя своя утопически идеал за общество, състоящо се от равноправни дребни собственици. Пътят за неговото осъществяване той вижда в пропагандирането на своя идеал, като отговарящ на принципите на справедливостта.

От справедливостта са изведени свободата и щастието на народите. Понятието щастие е твърде неопределено и от различните представи за щастието се раждат различни политически принципи.

В теоретическите възгледи на просветителите възпитанието е задължително условие за възходящото развитие на обществото. Просветителите смятаха да изменят възгледите на обществото чрез превъзпитание, разбирано като възприемане на техните идеи.

Русо също така се придържа към разбирането за превъзпитанието на обществото. В неговите романи възпитанието е основен двигател за формирането и преобразуването на различни по своето социално положение индивиди. Според Русо възпитанието има двойствено значение. Всеки трябва да се възмути от изкараните на показ пороци на феодалното общество. Главното, до което трябва да доведе възпитанието, превръщането на естествените добродетели във всеобщи качества на всички.

Русо обосновава жизнената необходимост от трудово възпитание. В труда е заложен вечният закон на природата. Правото и задължението за труд не са разделени. Физическият труд е основно задължение на всички.

Програмата на Русо е проста. В областта на общественото устройство той се стреми да върне хората към състоянието, в което не би имало едра частна собственост, не би имало потискане на човек от човека и обществено неравенство.

В своите трудове “Разсъждение за науките и изкуствата” /1750г./ трактат “За обществения договор” /1762г./ Русо доказва, че откогато възниква частната собственост, се появява и общественото неравенство. “Онзи човек - пише Русо в “Произход и основи на неравенството”, който , като е окопал и оградил даден участък земя, е казал “Това е мое и е намерил хора,, които са били достатъчно глупави за да му повярват, е бил истинският основател на гражданското общество.

От колко престъпления, войни и убийства, от колко бедствия и ужаси би избавил човешкия род оня, който измъкне коловете и след като зарине рова, викне на ближните си: “По-добре не слушайте този измамник, вие сте загинали, ако можете да забравите, че земните плодове принадлежат на всички, а земята - на никого”.

Русо характеризирал възникването на гражданско общество, основано върху частната собственост , като крачка напред в сравнение с първобитното “естествено състояние” и едновременно – като крачка назад поради появата на неравенството, мизерията, всевъзможните болести и нравственото подивяване.

Русо дели цялата история на човешкото общество на два големи етапа. Първия от тях той нарича, също както и английския философ Хобс, “естествено състояние”, втория етап “гражданско общество”, основано върху обществен договор. Успоредно с преминаването от първоначалното равенство в естественото състояние към съвременното гражданско общество все повече се усилва общественото неравенство на хората. Русо започва своя трактат “За обществения договор” с думите: “Човек е роден свободен, а пък навсякъде е в окови.”

Естественото състояние в политическата доктрина на Русо има и друго значение - да служи като основание за създаване на идеална държава, в която се възстановяват естествените права на човека.

В учението на Русо за частна собственост като причина за неравенството се съдържа дълбоката догадка, че общественият живот зависи от развитието на икономиката, но все пак решаваща сила на общественото развитие според неговото мнение е разумът. Като не се издигал до научно-материалистическия възглед за обществото, Русо се опитвал да обясни възникването на частната собственост с

действието на различни причини. Така той изказал ценната догадка за ролята на изнамирането на по-съвършени оръдия на труда, но наред с това се позовавал на увеличаването на народонравите като решаващи фактори в обществения живот, което е една от най-слабите страни на неговата теория за обществения живот.

Русо разглеждал съсредоточаването на частната собственост в ръцете на малцина като узурпация и неправилно смятал, че причината за възникването на частната собственост е разпространяването на пороците в обществото.

Макар че Русо виждал причината за неравенството в развитието на частната собственост, все пак той не се обявявал за пълното унищожаване на частната собственост, тъй като смятал, че основата на обществото е дребната частна собственост. Като искал да се унищожи деленето на обществото на богати и бедни, той изтъквал утопичната уравниелна теория за разпределяне на частната собственост.

Разсъждавайки за развъртащото влияние на богатството, Русо всъщност се обявявал само срещу едрата частна собственост.

Както той казва, че земята не трябва да принадлежи на никого у него става дума само за това, че всеки трябва да притежава земя в рамките, необходими за задоволяване на неговите "естествени" потребности.

Русо заклемявал привилегиите на аристократите и поповете, говорел за нарушените права на бедняците, искал да облагат данъци не предметите от първа необходимост, луксозните предмети.

Жан Жак Русо се опитва да намери практически средства за премахване на неравенството между хората.

"Докато народът – пише той принуден да се подчинява, се подчинява, той постъпва добре, но когато народът смъква от гърба си ярема, щом му се удаде възможност

за това, той постъпва още по-добре.

Тъй като народът може да върне свободата си по същото право, по което тя му е била отнета – или не е имало никакво основание тя да му се отнема”. И по-нататък: “Но общественият строй е свещено право, което служи за основа на всички други права. Това право обаче не е дадено от природата, то е основано следователно на съглашения. Въпросът е само в това какви са тези съглашения”.

Русо повтаря критериите на Монтескьо, съобразно с които се предопределят законите на отделните народи.

Законите са разграничени в четири групи: граждански, политически, наказателни и в четвъртата група се включват разнородни явления /нрави, обичаи, особено общественото мнение/.

Общественото мнение Русо поставя над изброените закони, обичаи и нрави, тъй като от него зависят техните успехи.

Към посочените закони Русо прибавя публичното международно право и търговското право. Естествените закони, наричани международно право, се прилагат само в отношенията между различните общества, съответно смекчени от някои мълчаливи съглашения.

В съвременното общество Русо вижда много съставители на закони и нито един законодател. Отново Русо намесва върховния разум в законодателството, което определя правилата за съществуване и развитие на обществото.

Обществените идеи на Русо го характеризират като представител на плебейско-демократичните кръгове на “третото съсловие”.

В своето съчинение “За обществения договор” Русо се стреми да намери такава форма на асоциация на хората, която би защитавала и пазила имота на всеки член на обществото и би дала възможност на всеки човек, обединен в своята дейност с други хора, да се подчинява само на самия себе си и да остава свободен, както е бил в естественото състояние. Русо се бори за демократическо обществено устройство, като излиза в защита на свободата и равенството. Идеалът за демократическо буржоазно устройство намира ярък израз в неговите съчинения. Многобройните по-късни прояви на буржоазно-демократичните социолози и историци се опират до голяма степен върху съчиненията на Русо.

По същество общественият договор е своеобразен юридически акт, посредством който се учредяват държавата и правото. Общественият договор е съглашение на всички. Народът встъпва в съглашение сам със себе си. Общественият договор по силата на своя произход трябва да бъде справедливо. Договорът е ненарушим.

Общественият договор се нарушава, когато една от страните не спазва неговите предписания или когато договорът не ги задоволява. Но според Русо народът се договаря сам със себе си, следователно другата страна не съществува. Другата страна се оказва управителите, на които суверенният народ поверява управлението. Така общественият договор се допълва с договор между суверенният народ и управителите.

Деспотическото управление унищожава обществения договор. Когато деспотите или правителствената власт присвоят суверенитета, тогава общественият договор е разкъсан. Суверенно право на народа е да унищожи всеки договор, който отнема неговата свобода и естествени права. Всъщност освобождаването от деспотическо управление означава призив към въстание. Но правото на народа да отхвърли деспотическата власт Русо заменя с църковна проповед. Църквата е обявила властта за свещена и неприкосновена, на което поданиците са длъжни да се подчиняват. С доводите на църквата Русо отнема това, което провъзгласява за суверенно право на народите.

След изброяване отрицателните последици от възникването на гражданското общество, създадено въз основа на обществения договор, Русо стига до скептичното заключение относно неговото възникване и съществуване. Всички бедствия, които произлизат от създаденото гражданско общество, не биха съществували, ако хората “бяха си запазили своята първоначална свобода”. Общата воля в политическото учение на Русо е органически свързана с народния

суверенитет, разбран като форма на нейното изразяване.

Общественият договор като съгласувана воля на всички в политическото общество узаконява народния суверенитет, изразяван от общата воля.

Теорията за “обществения договор” на Русо, както и неговата теория за собствеността, идеализира “естественото състояние” но както изтъква Маркс, нейното действително съдържание съвсем не се свежда до този натурализъм...”. Общественият договор на Русо, който се установява, чрез договора взаимоотношението и връзката между независими от природата субекти, ни най-малко не почива върху този натурализъм. Това е илюзия, и то само естетична илюзия, на големите и малки робинзонади. Това е , напротив , предущане на “буржоазното общество”, което се подготвяло от 16 в., а през 18в. Направило гигантски крачки по пътя н на своята зрялост”.

В областта на изучаването на природата Русо изказва също редица прогресивни идеи. Русо проповядва любов на човека към природата. Той се опитва да изведе цялото познание от усещанията, да го свърже с живота, с практическите интереси на хората. Русо се бори с религията и църквата, но едновременно той обожествява човешкия разум, смята го “за висше същество”. В своята естетическа теория Русо установява противоречие между изкуството и науката, от една страна и чувствата, интересите на народните маси - от друга. Неговото твърдение, че развитието на изкуствата е съдействувало за влошаване на нравите, съвсем не значело, че той отричал положителното значение на изкуството за обществото. Русо се обявявал срещу съвременното му издребняло и безсъдържателно феодално изкуство.

Социалната теория на Русо станала по-късно идейно знаме на якобинците.

“Държавата на разума” – “Общественият договор” на Русо - пише Енгелс, се осъществи и може да се осъществи само като буржоазна демократична република.”

Политическите възгледи на Русо се формират под влияние на различни философски и политически учения. В неговите съчинения се преплитат критиката на автори с възприемане на определени основни положения. Едни автори Русо отрича, други

преработва, трети използва направо или развива техните възгледи, за да обоснове в крайна степен принципите на демократичната дребнобуржоазна република.

В античните автори Русо открива тържеството на непогрешимия разум и образци на демократична организация. Аристотел е безспорният авторитет, на който в редица случаи открито се позовава или направо преразказва. Плутарх е негов учител по древна история. Към това звание могат да се прибавят различни философи и политически писатели.

Използвана литература:

1. Сава Гановски - кратка история на философията.
2. Г.Ф.Александров "История на западната философия".
3. Бърнард Ръсел "История на западната философия".